

O nominačnom projekte Doliny mezozoika Západných Karpát

Doliny mezozoika Západných Karpát sú doliny s vysokou geomorfologickou hodnotou, s tiesňavami a kaňonmi, vodopádmi, prahmi, kaskádami, ponormi a vývermi, s bohato vyvinutými povrchovými a podzemnými krasovými javmi, s osobitnou flórou a faunou.

Pri výbere mezozoických dolín do tohto projektu sme vychádzali z geologického a geomorfologického členenia Západných Karpát. Zastúpené sú tu mezozoické doliny najvýznamnejších geologických jednotiek. V gemeriku sú to doliny v Slovenskom raji a Slovenskom krase. V tatriku sú to doliny oblasti Veľkej Fatry, Chočských vrchov a Nízkyh Tatier. Kaňon Dunajca je vyvinutý v bradlovom pásme.

Veľká Fatra 2: Biatnická dolina, Gaderská dolina

Chočské vrchy 2: Prosiecka dolina, Kvačianska dolina

Nízke Tatry 1: Jánska dolina

Slovenský raj 4: Piecky, Veľký Sokol, Sokolia dolina, Kysel'

Slovenský kras 2: Zádielska dolina, Hájska dolina

Pieniny 1: Prielom Dunajca

Zdôvodnenie pre zaradenie do Zoznamu svetového dedičstva

Doliny mezozoika Západných Karpát vytvorili autochotné a alochotné vodné toky. Z genetického hľadiska tieto doliny vznikli v dôsledku hĺbkového zarezávania vodných tokov, ich spätnej erózie, ďalej to môžu byť antecedentné a epigenetické doliny. Niektoré sú natoľko zložité, že na ich vznik jestvuje viac názorov. Doliny sú vyvinuté v mezozoických karbonátových horninách

Veľký Sokol

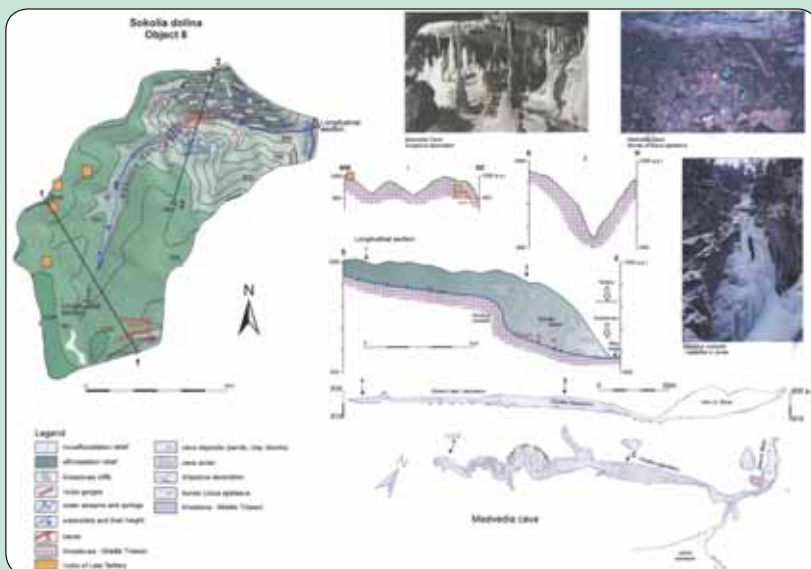
– vápencoch, dolomitoch, slieňoch, slienitých vápencoch. V dôsledku rôznej odolnosti týchto hornín sa v závislosti od ich zastúpenia striedajú v dolinách široké úseky s hlbokými tiesňavami a kaňonmi. Vznikajú doliny s rôznymi priečnymi profilmi, od korytových cez tvar V po tiesňavu a kaňony. Pri ich vzniku sa uplatnil vplyv rozdielnej odolnosti hornín, ich úložných pomerov a rozdielny stupeň ich tektonického porušenia. Predstavujú doliny s ojedinelými morfológickými prvkami, s úsekmi divokej scenérie, s bohatstvom zvláštností, ktoré vzbudzovali oddávna záujem odborníkov. Je tu mimoriadna sústredenosť prírodných hodnôt na malom priestore. Mezozoické doliny predstavujú málo narušené krajinné celky s veľmi bohatou flórou a faunou. Svojou geologickou stavbou, svojráznou morfológiou, prírodnými cennosťami a kra-

jinárskou pôsobivosťou patria medzi najatraktívnejšie doliny. Doliny sú bohaté na povrchové a podzemné krasové javy, ponory a vývery vodných tokov. Podzemné priestory jaskýň sú bohaté na unikátnu faunu bezstavovcov, ale aj stavovcov, najmä netopierov.

Mezozoické doliny sú významnými objektmi pre štúdium vývoja dolín rôznej genézy v rôznych geologických podmienkach. Sú to objekty s vysokými vedeckými hodnotami, objekty pre vedecké bádania, ale aj kultúrnu a osvetovú výchovu. Všetky objekty sú súčasťou sústavy území Západných Karpát a vyznačujú sa zachovanosťou prírodných ekosystémov a ekologických procesov. Charakteristickou črtou uvedených dolín je výrazná teplotná inverzia – zvrat pásiem a prítomnosť mnohých karpatských a západokarpatských endemitov a subendemitov, ako aj populácií európskych významných druhov fauny a flóry (anexových druhov európskej sústavy NATURA 2000), z ktorých mnohé sú už zaradené medzi vzácne až ohrozené. Rozloženie mezozoických dolín

Kvačianska dolina

v smere sever – juh je aj ukázkou hranice rozšírenia niektorých druhov fauny a flóry v Západných Karpatoch.

Pôvodnosť, celistvosť

Mezozoické doliny Západných Karpát sú lokality bez rušivých antropogénnych negatívnych zásahov. Sú tu zachované najdôležitejšie a najvýznamnejšie prírodné hodnoty. Zastúpené sú rastlinné a živočíšne druhy výnimočnej vedeckej a ochrannárskej hodnoty. Vysokú hodnotu územia zvyčajne zachovaná vertikálna a horizontálna celistvosť. Mezozoické doliny majú charakter pôvodných ekosystémov, sú príkladom vývoja krasového povrchu a bioty z konca doby ľadovej po súčasnosť a ich pôvod je v ľadových dobách (pozdňý glaciál) a postglaciáli. Ich súčasná prítomnosť na dne dolín potvrdzuje nemennosť existenčných podmienok, vďaka ktorým sa udržali až do súčasnosti.

Kritériá, na základe ktorých je zaradenie navrhované

1. Mezozoické doliny Západných Karpát reprezentujú genetickú rôznorodosť vývoja týchto dolín. Sú odrazom geologického podkladu (petrografického zloženia hornín, ich úložných pomerov a tektonického porušenia), geologického vývoja a geomorfologických procesov územia od mladších trefohôr po kvartér. V niektorých dolinách je známy priamy vzťah a súvislosť medzi vývojom povrchových a podzemných krasových javov, ktoré odpovedajú príslušným časovým vývojovým štádiám. Územia s výskytom mezozoických dolín sú mimoriadne bohaté na prírodné hodnoty a krásy. Nachádzajú sa tu veľmi pestré geomorfologické formy a podzemné krasové fenomény. Sú to územia s vysokou prírodovednou a krajinnárskoeestetickou hodnotou.

2. Vápencový a dolomitový podklad, jeho krasové javy a členitosť reliéfu podmienili osobitný vývoj flóry a fauny, ktoré sa viažu na toto prostredie. Pre všetky doliny je charakteristický zvrät pásom – teplotná inverzia, prítomnosť reliktných, trefohorných vápencových borín s výskytom prealpínskych druhov rastlín, chladnomilných spoločenstiev so zastúpením dealpínov, ktoré sa viažu na dna tiesňav a rokľín, ako aj

Ohnište

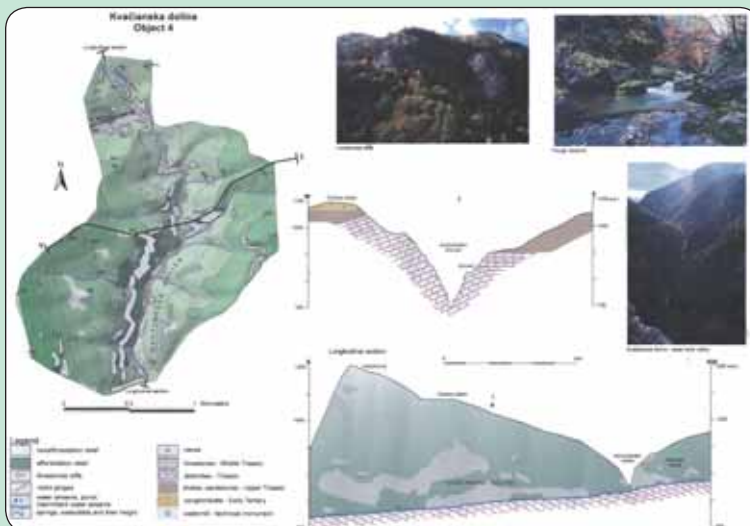
suťových aceróznych spoločenstiev s výskytom viacerých vzácnych a ohrozených druhov flóry a fauny.

- vysokou biodiverzitou flóry a fauny,
- sú centrom rozšírenia karpatskej flóry a fauny,
- sú jedinečné z hľadiska zastúpenia európsky významných druhov flóry a fauny (tzv. anexových druhov),
- zachovanosťou reliktných spoločenstiev flóry a fauny,
- sú príkladom uplatňovania teplotnej inverzie.

Mezozoické doliny Západných Karpát navrhujeme na zápis do Zoznamu svetového prírodného dedičstva podľa kritéria (i), (iii) a (iv) v zmysle D.44 spracovateľského návrhu. Nominačný projekt nadväzuje na pôvodný nominačný projekt Rokliny Slovenského raja, ktorý Výbor svetového dedičstva na svojom zasadnutí v japonskom Kjóto odporučil súbor rozšíriť o ďalšie reprezentatívne „krasové doliny“ v Západných Karpatoch. V novom súbore 12 dolín tak ostali zo Slovenského raja len 4 doliny. Prielom

Dunajca sa spracoval v spolupráci s Poľskom, takže v roku 2009 (povolená je len jedna nominácia za rok a v roku 2008 SR nominuje kultúrne dedičstvo) by malo ísť o spoločnú bilaterálnu nomináciu – slovensko-poľskú.

V roku 2008 Slovenská agentúra životného prostredia v spolupráci so Štátnou ochranou prírody Slovenskej republiky a odborníkmi zo Slovenskej speleologickej spoločnosti dopracuje nominačný projekt podľa novej smernice k Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, aby spĺňal aj všetky formálne náležitosti, a dohodne spôsob manažovania lokalít navrhnutých na zápis do Zoznamu svetového dedičstva, ktoré všetky predstavujú už dnes národné prírodné rezervácie prevažne v národných parkoch Slovenský raj, Veľká Fatra, Slovenský kras, Nízke Tatry a Pieniny (výnimku tvoria len Chočské vrchy v Národnom environmentálnom akčnom pláne II., schválenom uznesením vlády SR zo 16. decembra 1999 č. 1112, navrhované na vyhlásenie za národný park).

Lokality navrhované do Zoznamu sa vyznačujú:

- zachovanosťou prírodných ekosystémov,
- vysokým stupňom ekologickej stability,

Ostrá

Ing. Ján Tulis, RNDr. Ladislav Novotný
Speleologický klub Slovenský raj
Spišská Nová Ves

Foto: Mgr. Peter Olekšák